

Joanna Róg-Ilnicka

WPLYW INTERNETU NA ROZWÓJ WIĘZI LOKALNYCH

Rozwój technologiczny w znacznym stopniu wpłynął nie tylko na zmiany w relacjach międzyludzkich i więziach społecznych, ale także na zmiany w zakresie rozumienia czasu, przestrzeni i pracy. Najnowszą technologicznie formą komunikowania stał się w ostatnich latach Internet.

Poniższy artykuł stanowi próbę odpowiedzi na następujące pytania:

1. Czym są więzi wirtualne i postwirtualne?
2. W jaki sposób Internet wpływa na rozwój więzi w społecznościach lokalnych i wielkomiejskich?
3. W jaki sposób Internet wpływa na tworzenie się ról społecznych?

Odpowiedzi na postawione pytania mogą stać się przyczynkiem do realizacji badań nad nowo tworzącymi się typami więzi społecznych.

W literaturze dotyczącej rozwoju i wpływu Internetu na życie społeczne (Castells 2003; Goban-Klas 1999; Kluszczyński 2002; Kulpińska 2002; Teszner 1999) pojęcie *więzi wirtualnej* wiąże się przede wszystkim ze społecznościami i wspólnotami wirtualnymi. Są to więzi oparte na stycznościach pośrednich, tzw. e-stycznościach (Kaprańska 2001, 107–126).

Przeprowadzone wśród studentów AGH badania pozwoliły na wyróżnienie tego typu styczności oraz określenie stopnia częstotliwości ich występowania, a co za tym idzie, wskazanie wpływu Internetu na kontakty międzyludzkie (w tym celu przeprowadzony został przez zespół pracowników AGH eksperyment internetowy). Badania te miały na celu:

- opisanie procesu kształtowania się więzi społecznej;
- udzielenie odpowiedzi na pytanie, czy można mówić o grupach internetowych, opierając się na cechach konstytutywnych grupy społecznej;
- określenie integrującej bądź też dezintegrującej roli Internetu (Kaprańska 2001).

E-styczności — w odróżnieniu od styczności w przestrzeni realnej — nie są oparte na spotkaniach twarzą w twarz. Polegają na kontaktowaniu się głównie poprzez pocztę elektroniczną, udziale w grupach tematycznych

i dyskusyjnych oraz na rozmowach na tzw. czatach. Osoby spotykające się w różnorodny sposób w sieci funkcjonują na płaszczyźnie umożliwiającej im stałą wymianę poglądów, refleksji i odczuć. Więż wirtualna jest zatem charakterystyczną cechą zbiorowości określonej jako powstała w Internecie i tam się rozwijająca. Jest to więź związana z rzeczywistością cyberprzestrzenną.

Rozwój społeczeństwa informacyjnego wpływa na zmiany jakości więzi społecznych (Kulpińska 2002, 33–39). Wzajemne zależności pomiędzy rzeczywistością społeczną i wirtualną oraz jednocześnie funkcjonowanie w nich wymaga stworzenia nowego typu więzi, wynikającej z wpływu Internetu na relacje międzyludzkie. Dla celów artykułu można określić ten typ jako *więź postwirtualne*, czyli takie, które dotyczą rzeczywistości społecznej, lecz są efektem wpływu Internetu na nasze codzienne zachowania manifestowane w życiu społecznym.

Osoby korzystające z Internetu, żyjące w małych społecznościach lokalnych, tworzą równolegle do więzi tradycyjnych więzi wirtualne za pomocą poczty elektronicznej lub uczestnictwa w różnego rodzaju kręgach dyskusyjnych. Mieszkańcy małych społeczności korzystający z możliwości, jakie daje Internet, mają dzięki niemu dostęp do wielu danych, które pomagają im poznawać świat i innych ludzi bez konieczności fizycznego przemieszczania się. Świadomość nawiązywania tego rodzaju kontaktów może wpływać na wyobrażenie tworzenia więzi lokalnych oraz budowania interakcji społecznych między członkami społeczności lokalnych. Istnieje zatem szansa, że zapoczątkuje to proces wzmacniania się więzi w środowisku lokalnym, nie ma bowiem potrzeby pokonywania dużych dystansów w przestrzeni fizycznej, a co za tym idzie, pozwala to na zaoszczędzenie czasu, który można przeznaczyć na kontakty lokalne.

Castells (2003) przytacza wyniki badań Hamptona i Wellmana przeprowadzonych w latach 1998–1999. Wykazały one rozwój więzi lokalnych wśród mieszkańców osiedla, które było uważane za „pierwsze interaktywne osiedle mieszkalne” (Castells 2003, 142). Mieszkańcy osiedla Netville — przedmieścia Toronto — otrzymali propozycję bezpłatnego dostępu do Internetu na dwa lata. W zamian mieli zgodzić się na udział w eksperymencie. Podłączono do sieci 65% komputerów mieszkańców osiedla, którzy wyrazili chęć uczestnictwa w badaniu. Pozwoliło to eksperymentatorom na obserwacje i porównanie zachowań tych, którzy korzystali z Internetu, z zachowaniami osób, których gospodarstwa domowe były tej możliwości pozbawione. Badacze zwrócili uwagę na następujące kwestie:

– więzi i kontakty społeczne osób, które korzystały z Internetu, były podtrzymywane i rozwijane w granicach osiedla i poza jego granicami;

– korzystający z Internetu utrzymywali więcej kontaktów społecznych, zarówno tych słabych, jak i tych silniejszych, niż osoby, które nie posiadały dostępu do sieci.

Mimo dość optymistycznych wyników należy zwrócić uwagę, że Internet może mieć również dezintegrujący wpływ na rozwój więzi. Przykładem mogą być badania przeprowadzone przez Krauta i współpracowników w 1998 roku (Castells 2003, 143). Brały w nich udział rodziny, które po raz pierwszy zetknęły się z tą nową formą komunikacji. Wśród tych osób zaobserwowano wyraźne osłabienie kontaktów w obrębie kręgów społecznych, zwłaszcza rodziny, a co za tym idzie – ogólne poczucie wyizolowania.

Rozwój relacji międzyludzkich będących efektem korzystania z sieci w dużej mierze zależy od tego, czy badani zetknęli się już z komputerem i Internetem, czy też nie mieli takiej okazji. Wcześniejsze kontakty i oswojenie z nowymi formami technologicznymi powodują, że korzystanie z Internetu wzmacnia słabe więzi, a nawet je rozwija. Natomiast pierwszy kontakt z Internetem i komputerem oraz wynikający z użytkowania sieci wpływ może okazać się dezintegrujący wobec relacji społecznych w obrębie społeczności lokalnej, rodziny i kręgów społecznych (Castells 2003, 144).

Negatywny wpływ Internetu można zauważyć również, gdy jest on traktowany przez młodych ludzi jako jedyna płaszczyzna poszukiwania i tworzenia własnej tożsamości. Może to wynikać z dwóch powodów:

– poczucia zagubienia młodych ludzi w społecznościach wielkomiej-
skich;

– poczucia istnienia ograniczenia przestrzennego, bodźców zewnętrznych i kontaktów społecznych tych, którzy są członkami małych społeczności lokalnych bądź też społeczności wiejskich.

Można w związku z tym powiedzieć, że Internet ma pozytywny wpływ na rozwój więzi, gdy więzi wirtualne przenikają się z więziami społecznymi, tworząc nową jakość w postaci więzi postwirtualnych, których rozwój swoiście wspomagany jest przez Internet.

Negatywny wpływ sieci na jakość relacji pojawi się wtedy, gdy zakres więzi społecznych jest ograniczony, kontakty oparte są głównie na więziach wirtualnych, które nie są przenoszone na płaszczyznę realnego świata bądź też nie są w nim rozwijane.

Internet wpływa również na tworzenie się nowych ról społecznych. Sytuacja społeczna i rozwój technologii informacyjnych wymuszają inne spojrzenie chociażby na tradycyjne role kobiety i mężczyzny. Kobiety, które nie podejmowały pracy zarobkowej z powodu lęku nad utratą kontroli nad domem i rodziną, mają teraz możliwość podejmowania pracy, np. w przedsiębior-

stwach, w których kontakty oparte są głównie na stycznościach wirtualnych, a wykonywaną pracę sprawdza się poprzez ocenę efektu końcowego. Dotyczy to zwłaszcza tych kobiet, które posiadają wysokie kwalifikacje w zakresie wykonywanego zawodu, a także tych, które potrafią organizować sobie czas w zmieniających się warunkach.

Internet daje również kobietom szanse modyfikacji opinii i stereotypów odnoszących się do ich wizerunku. Sieć jest medium interaktywnym, w którym nie tylko odbiera się i analizuje informacje, ale również natychmiast się na nie reaguje. To z kolei pozwala na przerwanie monopolu mediów tradycyjnych, które tworzyły obraz kobiety i mężczyzny oparty na utartych przekonaniach co do ról obu płci w rzeczywistości społecznej.

Również dzięki Internetowi może zmienić się rozumienie tradycyjnej roli mężczyzny. W społeczeństwie przemysłowym oddzielenie pracy zawodowej od miejsca zamieszkania skutkowało osłabieniem więzi rodzinnych i sąsiedzkich. Internet stwarza mężczyźnie nowe możliwości pracy. Dzięki sieci może być ona wykonywana w domu, a to z kolei może wzmocnić więzi rodzinne i umożliwić nowy podział obowiązków domowych. Zmiana ta będzie się wiązać z ograniczeniem pokonywania przestrzeni fizycznej, a co za tym idzie – reorganizacją czasu pracy (Róg 2002, 279–284).

Coraz bardziej popularną formą zatrudnienia staje się telepraca. Jest to praca na odległość wymagająca używania technologii informacyjnej, czyli komputera i Internetu. Pozytywnym aspektem podjęcia tego rodzaju formy zarobkowania jest już wcześniej wspomniana możliwość wykonywania pracy w domu, co wiąże się z pozostaniem w środowisku rodzinnym i lokalnym, a w konsekwencji wzmocnieniem więzi w tym zakresie.

Telepraca daje również wiele możliwości ludziom niepełnosprawnym, którzy często — posiadając wysokie kwalifikacje — spotykają się z barierami fizycznymi, przede wszystkim architektonicznymi, które uniemożliwiają podejmowanie pracy w odległych przedsiębiorstwach. Wiele ofert pracy skierowanych jest do specjalistów w zakresie informatyki oraz osób poszukujących dodatkowych źródeł dochodu. W Internecie pojawiają się specjalne polskie strony, które oferują telepracę oraz zachęcają do zatrudniania się w charakterze telepracownika (www.telepraca-polska.pl).

Traktując telepracę jako zjawisko charakteryzujące społeczeństwo informacyjne, można również zauważyć jej negatywne aspekty. Praca, którą wykonuje się za pośrednictwem Internetu, nadal jest najbardziej rozpowszechniona i popularna w krajach o wysoko rozwiniętej technologii informacyjnej. Poza tym pomimo możliwości wzmocnienia więzi w obrębie najbliższej rodziny zanikać mogą bądź też osłabiać się więzi w ramach kręgów pracowniczych. Praca etatowa w miejscu, gdzie spotykają się pracownicy jednej

firmy, zaczyna powoli odchodzić do lamusa, zwłaszcza ta, która wymaga obsługi najnowszych form telekomunikacyjnych i technologicznych (Krzysztofek, Szczepański 2002, 197). W rezultacie rozwijać się będą najprawdopodobniej kontakty oparte na stycznościach pośrednich utrzymywanych dzięki Internetowi.

W społeczeństwie informacyjnym inaczej również rozumie się pojęcie czasu. Zaczynają zanikać różnice związane ze strefami czasowymi, możemy swobodnie się poruszać i porozumiewać w cyberprzestrzeni. Telepraca pociąga za sobą zanik określonego przedziału pomiędzy czasem pracy a czasem wolnym. Dotychczas czas pracy był bezpośrednio związany z miejscem jej wykonywania, zazwyczaj oddalonym od domu, czas wolny natomiast wiązał się z powrotem do domu. Praca wykonywana w domu bez narzucenia sobie wyraźnej dyscypliny może spowodować zanikanie różnic pomiędzy czasem pracy a czasem wolnym.

Rozwój nowych form komunikacji nieustannie będzie wpływał na kontakty międzyludzkie i je zmieniał. Dzięki Internetowi przemierzanie odległości w przestrzeni fizycznej będzie się odbywało coraz rzadziej. Więzi oparte na stycznościach pośrednich będą z dnia na dzień stawały się coraz bardziej popularne, co w efekcie może doprowadzić do zaniku tej formy komunikacji, która dla jednostki i jej prawidłowego funkcjonowania jest najistotniejsza, a którą stanowią kontakty bezpośrednie – twarzą w twarz.

Literatura

- CASTELLS M. (2003), *Galaktyka Internetu*, Poznań.
- GOBAN-KLAS T. (1999), *Media i komunikowanie masowe. Analizy prasy, radia, telewizji i Internetu*, Warszawa– Kraków.
- KAPRALSKA Ł. (2001), *Internet w procesach integracji i dezintegracji społecznej, [w:] Mikrospołeczność informacyjna. Na przykładzie miasteczka internetowego Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie*, red. L. W. Haber, Kraków.
- KLUSZCZYŃSKI R. W. (2002), *Spółeczeństwo informacyjne. Cyberkultura. Sztuka multimediiów*, Kraków.
- KRZYSZTOFEK K., SZCZEPAŃSKI M. S. (2002), *Zrozumieć rozwój. Od społeczeństw tradycyjnych do informacyjnych*, Katowice.
- KULPIŃSKA J. (2002), *Od społeczeństwa postindustrialnego do społeczeństwa informacyjnego – koncepcje i dyskusje, [w:] Polskie doświadczenia w kształtowaniu społeczeństwa informacyjnego. Dylematy cywilizacyjno-kulturowe*, red. L. W. Haber, Kraków.

RÓG J. (2002), Kobiety w cyberprzestrzeni czyli wirtualny feminizm, [w:] Polskie doświadczenia w kształtowaniu społeczeństwa informacyjnego. Dylematy cywilizacyjno-kulturowe, red. L. W. Haber, Kraków.

TESZNER Ł. (1999), Kto mieszka w cyberprzestrzeni? O społeczeństwach internetowych, [w:] Humanista w cyberprzestrzeni, red. W. Godzic, Kraków.